

Bokor Attila – életútinterjú

Készítette: Rozsonits Tamás

A beszélgetés helyszíne és időpontja: Budapest, XIV. kerület, Jávor utca,
2019. február 04.

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Rozsonits Tamás:

Hol és mikor születél?

Bokor Attila:

Debrecenben, 1957. március 22-én.

Rozsonits Tamás:

A két bátyád mellett te elkényeztetett öcsike voltál, vagy inkább lenyomtak, mert te voltál a kicsi?

Bokor Attila:

Szerintem mindkettő. Visszatekintve: Gyulát, az idősebb bátyámat kontrollálták leginkább a szüleim, Tibort kevesebbet, én meg csapódtam, de hát a harmadik gyerekkel mindig ez van. Nálunk is: az első gyerekünket 0-24-ben fotóztuk, a másodikat már nem annyira. Ebből a csapódásból adódott, hogy számomra szabadabb volt a világ. A bátyáim nagyon jól teljesítettek, bennem meg az alakult ki, hogy – mivel ők ezt tudják –, nekem már nem kell úttörőnek lennem az életben.

Rozsonits Tamás:

Mekkora köztetek a korkülönbség?

Bokor Attila:

Gyula hat, Tibor két évvel idősebb nálam. Ez lehet a magyarázata, hogy Tiborral sokkal szorosabb viszonyban voltam, már az általános iskolában is több közös ügyletünk volt. Ugyanabba a középiskolába jártunk Debrecenben, nagyon sok időt töltöttünk együtt. Habár Gyula már konziba járt, amikor megalakult a zenekar – tizenhat, tizenkettő és tíz évesek voltunk akkor –, azért azt el kell mondani, hogy alapvetően Tibor volt a motor, ő élte huszonnégy órában a tipikus zenész-életet. Tekergettük a Terta¹ meg a Mambo² magnót és minősíthetetlen felvételekről próbáltuk lemásolni vagy kiszedni az akkordokat, hogy mi szól, miről szó, merre szól? Emiatt Tibivel én rettentő sok időt töltöttem együtt. A zenekar az egymásra történő ráhatásunkból alakult ki.

Rozsonits Tamás:

Eleve dobos akartál lenni, vagy már „csak” az maradt neked?

Bokor Attila:

Az a helyzet, hogy amikor a hangszerek leosztása történt – tíz éves koromban –, Gyula már zongorát tanult a konziban, tehát egyértelmű, hogy ő billentyűs lesz. Tibi addigra már bővölte a héthúros orosz gitárját, amúgy sem volt egy zongora-

¹ A Telefongyárban tervezett és gyártott hordozható magnetofon; 1957-től készítették.

² A hatvanas évek elejétől gyártott hordozható magnetofon; a magyar BRG gyárban készült, osztrák licenc alapján.

imádó, én meg épp akkor szolfézsre jártam és kellett egy dobos, én lettem tehát, tényleg nagy örömömre. Soha nem is bántam meg!

Rozsonits Tamás:

Aki egyszer dobfelszerelés mögé ül, soha többé nem akar kiszállni...

Bokor Attila:

Ez így van! Szeretem a többi hangszert is, hiszen a zeneszerzés fantasztikus érzés. Világokat hozol létre, dallamokat, zenei aurákat alkotsz. Ismered a mondást, hogy minden zenekar annyira jó, amennyire a dobosa? Ha van egy olyan dobos, aki irányítja és mozgatja az egészet és hátulról alátámasztja, akkor ott nagy baj nem történhet.

Rozsonits Tamás:

Tanultál dobolni?

Bokor Attila:

Az elején ösztönösen gyakoroltam, saját magam. Amikor bálokban játszottunk a kezdeti időben, két ritmusfajta ütöttem mindenre: az egyik a shake, a másik a beguine. Valamelyiket mindig rá lehetett húzni egy-egy számra. Később jártam tanárhoz is. Először, nagyjából egy évig Bánfalvy Istvánhoz, a debreceni zeneiskola tanárához, majd Budapestre utaztam hetente kétszer Kőszegi Imréhez³ a MÁV művelődési házba, két éven keresztül. Bánfalvy főleg kéz-függetlenítést tanított, Kőszegi Imi pedig már a kéz és a láb függetlenítésére fektette a hangsúlyt, a többit pedig a rengeteg zenehallgatás és az utánzás hozta magával. Játszottunk mi Jimi Hendrix⁴, Moody Blues⁵ vagy Pink Floyd⁶-dalokat is. Azok leképezése és megtanulása óriási iskola. Olyan tizenegy éves lehettem, mikor a *Delilah*-t⁷ tanultuk, a refrén előtti dob-rész megtanulása három órába telt. Ezeknek az apróságoknak tűnő feladatoknak az elsajátítása rengeteget adott. Aztán később, amikor a profi évek jöttek stúdió-munkákkal, azt sem tudja az ember, honnan kerül elő egy-egy megoldás halál természetesen. Hát a tudatalattiból. A Beatles⁸ sikereinek szerintem az volt az egyik nagy titka, hogy abban az időszakban, amit Hamburgban töltöttek napi hét-nyolc óra játékkal, olyan szintű mechanikus rutint szereztek, hogy később semmi nehézséget nem okozott számukra, hogy: egy-két-há, és máris három szólamban, egyből megszólalt minden nóta. Nem izgultak, hogy mi lesz az élő fellépéseken, mert akkora gyakorlat állt mögöttük, ami teljesen és joggal magabiztossá tette őket. Az első lemezüket is úgy vették fel, hogy két-három órájuk volt rá. Később, amikor már mi is saját dalokat írtunk, a megoldások előjöttek valahonnan. Ez a zenekar első tíz évének köszönhető, amikor mások dalaiba másztunk bele és a saját bőrünkre húztuk rá őket. Most is melegen ajánlanám ezt a módszert mindenkinek, mert hatalmas iskola.

Rozsonits Tamás:

A testvéreid elmondták, hogy Gyula a progresszív rockot, Tibor a hard rockot, te pedig a dzsessz-rockot szeretted. Hogyan érintett, amikor színre lépett Billy Cobham,⁹ és

³ Kőszegi Imre (1944) dobos, zeneszerző, zenetanár.

⁴ Jimi Hendrix (1942–1970) amerikai gitáros, énekes, zeneszerző; a valaha élt legnagyobb hatású gitárosok egyike.

⁵ 1964-ben alakult angol rockzenekar; 1974-ben feloszlott, 1977 és 1990 között ismét működtek.

⁶ 1965-ben alakult angol progresszív rockzenekar; 1996-ban feloszlott, majd 2005 és 2014 között újra működött.

⁷ Tom Jones által 1968-ban sikerre vitt sláger.

⁸ 1960 és 1970 között működő brit zenekar, a popzene egyik legnagyobb hatású együttese.

⁹ Billy Cobham (1944) amerikai dobos, a fúziós dzsessz egyik legnagyobb hatású ütőhangszerese; stílusával iskolát teremtett.

alapjaiban változtatta meg a dobosok addigi felfogását? Sokan miatta akasztották szögre a dobverőiket.

Bokor Attila:

Erre van egy történetem: amikor 1981-ben elhagytam Magyarországot, élőben láttam Billy Cobhamet. A bejáratnál ajtónál találkoztam vele, elkezdtünk beszélni neki, hogy Magyarországról jöttem, aztán beültem az első sorba és akkor bennem az érzés, hogy fogalmam sincs, mi történik a színpadon. Nem tudtam lekövetni, hogy Cobham mit cselekszik. Ez nagyon deprimálja az embert, amikor újra mögé ül. Az, hogy annak idején milyen zenéket hordtunk haza és miket hallgattunk, meghatározó egy életre. Mivel én dobosnak tartom magam és nagyon szeretem a hangszerrel, a hangszerek királyának tartom, ettől függetlenül a többiekkel koncepcióban és zenei világban gondolkodtunk. Azok a zenék, amiket közösen hallgattunk, arról szóltak, mi az a zenei vonulat, ami megfogott minket, hangszerektől függetlenül. Chick Corea,¹⁰ a Return To Forever...¹¹ hát Lenny White¹² dobolása! Aztán az ELP,¹³ a Mahavishnu Orchestra,¹⁴ tehát az a fajta alternatív, progresszív zenei világ, ami a hetvenes éveket jellemezte, mágikus volt! A mai napig azt mondom, hogy miattuk lettem zenész. Ha diszkózenét kellett volna játszani, nem biztos, hogy zenei pályára megyek, és ezzel nem a műfajt szólom le, mert a diszkó is lehet jó, csak nem az én világom. A kedvenceim adták meg nekem azt a belső gyönyört és készletet, hogy más típusú zenét játszjak.

Rozsonits Tamás:

Azért ne felejtsük el, hogy a Color első lemezfelvétele Szűcs Judit *Táncolj még!*¹⁵ című albuma volt, ami egy diszkó alapvetés itthon. Azt hogy oldottad meg?

Bokor Attila:

Judit bátyja, Szűcs Totya¹⁶ és Papp Gyuszi,¹⁷ a Skorpió¹⁸ akkori tagjai segítettek nekünk a felvételek során, mint rendkívül rutinos zenészek. És itt csatolok vissza a korábbiakhoz: az a zenei tapasztalat, amit a bálókön szereztünk, segített a lemez feljátszásban. A szerzők hozták a dalok témáját, eldúolták, mi meghangszereltük és mintha a világ legtermészetesebb dolga lett volna, fel is vettük az alapokat. Nagyon könnyedén zajlott az a lemezfelvétel. Sokszor beszélgettünk Tiborral arról, hogy nem kellett volna a zenei világunkat annyira bonyolítani, mert akkor könnyebben ki tudtuk volna rázni kisujjból, csak ilyenkor az ember mindig a határait akarja feszegetni. Visszatérve: Judit lemeze nagyon sikeres lett és azóta sem sokan tudják, hogy a Color készítette. Éppen akkor nyertük meg a *Ki mit tud?*¹⁹ versenyt, Judit abban az évben kapott lemezlehetőséget, a Skorpió pedig – gondolom

¹⁰ Chick Corea (1941) többszörös Grammy-díjas amerikai dzsessz-zongorista.

¹¹ 1972-ben, Chick Corea által alapított korszakalkotó amerikai fúziós-dzsessz zenekar.

¹² Lenny White (1949) amerikai fúziós-dzsessz dobos, egyetemi professzor.

¹³ Emerson, Lake & Palmer: a három alapító nevének kezdőbetűje adja az 1970-ben alakult angol progresszív rockzenekar elnevezését; stílusában a világ egyik legmeghatározóbb együttese volt. 2010-ig működött

¹⁴ 1971-ben alakult amerikai fúziós-dzsessz zenekar, az első, amely a stílust világhírvé tette; 1987-ig működött, számos átalakulás mellett.

¹⁵ Szűcs Judit (1953) (később: Szűcs Judith) énekesnő első nagylemeze. 1978-ban jelent meg.

¹⁶ Szűcs Antal Gábor (1950) a Hungaria, a Skorpió, a Dinamit a Nagy Feró és a Bikini, a Creol, a Latin Duó stb. gitárosa.

¹⁷ Papp Gyula (1951) a Mini, a Skorpió, a Dinamit, a Safari, a VM Band, a P. Mobil billentyűse

¹⁸ Hazánk harmadik rock-szupergruppja, 1973-ban alakult, máig aktív.

¹⁹ A Magyar Televízió kulturális tehetségkutató műsora volt 1962 és 1996 között.

– nem akarta feljátszani az alapokat, így aztán jött dr. Erdős²⁰ nagy ötlete, hogy mi vagyunk az új szín, ez majd lökést ad Judit dolgainak, úgyhogy ránk bízta a lemez elkészítését. Mi meg örültünk neki, mert jó kis stúdiórutint szereztünk ezáltal. A Rottenbiller utcában²¹ zajlott a munka.

Rozsonits Tamás:

Nem Color együttesként szerepeltek a borítón.

Bokor Attila:

Juditék szerették volna feltenni a fotóinkat a lemezborítóra, aztán közösen úgy döntöttünk, hogy nem azonosulunk a diszkózenével, holott reklám szempontjából biztos jó lett volna, ha lát minket mondjuk kétszázézer lemezbásárló. Két klipben megjelentünk egy villanásnyira. Judit nagyon jó énekes, jó volt együtt dolgozni vele, vérprofi. Nagyon örülök, hogy azt a lemezt elkészítettük.

Rozsonits Tamás:

1977 a Color éve volt: megnyerték a *Ki mit tud?*-ot és másodikak lettek a *Metronóm '77* fesztiválon.²² Ám ezek a sikerek nem maguktól jöttek, mesélnél az előzményekről?

Bokor Attila:

1975-ig a Debreceni Orvostudományi Egyetem zenekara voltunk DOTE néven, még a Szalay testvérekkel,²³ akik később a Panta Rheit²⁴ alapították, így tehát a két zenekar gyökere közös: a három Bokor és a két Szalay-fivér. Amikor 1975-ben feloszlott a DOTE együttes, kerestük az új formáció lehetőségét. Már nem emlékszem pontosan, hogy hogyan, de találkoztunk egy kooperációs megbeszélésen Vikidál Gyulával²⁵ és Lengyel Gáborral²⁶ (P. Mobil²⁷) Budapesten, a nagynénénk Münnich Ferenc utcai²⁸ lakásában. Mondanom sem kell, hogy a Paul Rodgers²⁹ és David Coverdale³⁰ nevével fémjelzett világot akartuk megcélozni. Nagyon szimpatikusak voltunk egymásnak, de mi akkor még nem tudtuk vállalni a budapesti jelenléteket és a tanulmányainkat sem akartuk feladni. Izgalmasnak tűnt a dolog, de annyiban maradt. Aztán később már Color néven kezdtük kialakítani a saját zenei világunkat, de hát senki nem lehet próféta a saját hazájában: valamiért a Debreceni Kulturális Központ „elfelejtett” minket nevezni 1976-ban az országos amatőr beat-pop-rock verseny területi versenyére, amit Orosházán rendeztek, ez volt a *Ki mit tud?* területi válogatója is egyben. Teljesen értetlenül álltunk a tettük előtt, hiszen két-három hónappal korábban a Pódiumteremben adtuk elő a *Panoptikum* című ötvenperces szvitünket, a szervezésben ők is részt vettek. Bezsúfolódtunk egy ismerősünk Skoda S100-as személyautójába, és az ötszemélyes

²⁰ Erdős Péter (1925–1990) jogász, menedzser. 1968-tól a Magyar Hanglemezyártó Vállalat sajtóosztályát vezette, gyakorlatilag az 1980-as évek közepéig ő irányította a teljes magyar popzenei életet a Kádár-rendszerben.

²¹ A Magyar Hanglemezyártó Vállalat stúdióját a Rottenbiller utca 47. alatt, az egykori Odeon mozi nézőterén alakították ki és működtették.

²² A Magyar Televízió táncdalfesztiválja. A döntőre 1977. július 30-án került sor Budapesten, az Erkel Színházban.

²³ Szalay András és Sándor.

²⁴ 1974 és 1989 között működött debreceni rockzenekar.

²⁵ Vikidál Gyula (1948) énekes, színész, többek között a P. Mobil, a Dinamit és az P. Box tagja volt.

²⁶ A P. Mobil együttes gitáros-hegedűse volt.

²⁷ 1973 óta működő hard rock zenekar.

²⁸ Ma Nádor utca.

²⁹ Paul Rodgers (1949) angol rockénekes, a Free és a Bad Company alapítója; öt évig a Queen együttes énekes is volt 2004 és 2009 között.

³⁰ David Coverdale (1951) angol rockénekes, a Deep Purple frontembere, majd a Whitesnake alapítója.

kocsiban hangszerekkel együtt, (!) hatan mentünk Orosházára, és elszántak voltunk, hogy oda nekünk le kell jutni. Nagyon rendesek voltak ott velünk a zenészkollégák, én a debreceni Lux³¹ együttes szállításán aludhattam, a többiek viszont az öltözőben, hangszertokokkal takarózva. Kikönyörögtük a zsűritagoktól – Wilpert Imrere³² és Bolba Lajosra³³ emlékszem –, hogy játszhassunk. Úgy volt, hogy nem engedik, mert hivatalosan nem neveztek minket. Aztán a végső döntés úgy szólt, hogy amennyiben öt óra előtt véget ér az amúgy háromnapos verseny, akkor kapunk öt percet. Pont ötkor lett vége a hivatalos versenynek, de mégis megengedték, hogy egy dalt eljátsszunk. Mi a *Panoptikumból* adtunk elő egy negyedórás, sűrített változatot. Életünk egyik legnagyobb sikerét értük el ott: az a közönség, akit a három nap alatt láttunk tapsolgatni a többi zenekarnak, minket állva, negyedórás vastappsal jutalmazott. Ez az az élmény, ami miatt bárki a színpadra áll. És aki ezt akár csak megtapasztalhatta, soha többé nem akar onnan lejönni. Azóta is őrzöm ezt a felvételt – megszereztem a Magyar Rádióból. Tervezem, hogy mastereltetem és közkinccsé valamikor. Van annak a felvételnek egy természetes levegője, ezt nem tudom kifejezni.

Az eredményhirdetésekor Gyuszi volt fent a színpadon, ahol Bolba és Wilpert azt mondták, hogy megmérkőzött itt sok zenekar, tudnak Aranydiplomát osztani, de van egy csapat, aki Gyémántdiplomát érdemel, ez pedig nem más, mint a Color. Ez még csak a kelet-magyarországi válogató volt, onnan mentünk az országosra Győrbe, ott az *Ikarusz zuhanását* játszottuk, majd Budapestre a Rottenbiller utcai válogatóra, ott is az *Ikaruszt* nyomtuk, így kerültünk be a *Ki mit tud?* sodrásába. Azért az hozzátartozik, hogy minden *Ki mit tud?*-os felvétel előtt napi nyolc órát próbával töltöttünk. Az utolsó rezdülésig kidolgoztuk az utolsó hangot is, semmit nem bíztuk a véletlenre, amennyi munkát csak bírtunk, belefektettük. A *Ki mit tud?*-tól teljesen függetlenül 1976-ban olvastunk a *Magyar Rádió- és Televízió Újságban* egy hirdetést, hogy lehet jelentkezni a *Metronóm Fesztiválra*. Tibi látta meg, javasolta, hogy próbáljuk meg. Gyanakodtunk azért, hogy ez most mennyire komoly, mik az esélyek, aztán egy fűtetlen Barkas mikrobusszal elutaztunk Budapestre és a MTV épületének aulájában várakoztunk a rengeteg más zenekar között. Nagyjából éjjel 1 órakor került ránk a sor, akkor az *Ikarus* már a tarsolyunkban volt, hát eljátszottuk. A zsűri egyik tagja Tánzos Gábor³⁴ volt hála Istennek, hiszen ő nagyon jó zenész is, a szám végén odajött hozzánk és azt kérdezte: „Fiúk! Ti honnan jöttetek?” Teljesen meglepődött. Nem volt felkészülve arra, amit tőlünk hallott. Ha megnézed a *Metronóm Fesztivál* fellépőinek listáját és belegondolsz: mi voltunk ott az egyedüli, úgymond amatőr zenekar. A Piramistól³⁵ a Generálon³⁶ át a Hungariáig³⁷ és a Corvináig³⁸ mindenki indult, már az óriási sikernek számított, hogy bekerültünk ebbe a mezőnybe. Ez a két verseny tehát teljesen függetlenül, de egymással párhuzamosan zajlott 1977-ben. Ha tehát valaki azt gondolja, hogy tavasszal megnyertük a *Ki mit tud?*-ot, nyáron meg másodikak lettünk a *Metronómon*, és egyik a másikból következett, az hatalmasat téved.

³¹ 1968-ban alakult debreceni rockzenekar.

³² A Magyar Hanglemezgyártó Vállalat márkamenedzsere volt.

³³ Bolba Lajos (1931–2018) karmester, a Magyar Rádió Szórakoztatózenei Osztály vezetője volt.

³⁴ Korábban a Bergendy együttes zenésze, később a Magyar Televízió munkatársa, zenei szerkesztő.

³⁵ 1974 és 1982 között működő rockzenekar; 2009-től más tagokkal újra működik.

³⁶ 1971-ben alakult zenekar. 1979-ben feloszlott, majd 2015-től újra működik, más tagokkal.

³⁷ 1967 és 1983 között működő rock and roll zenekar.

³⁸ 1966 és 1978 között működő zenekar.

Rozsonits Tamás:

Mit jelentett számodra, hogy vidéken, egy kis faluban nőttél fel, aztán később mennyire volt inspiráló közeg Debrecen?

Bokor Attila:

Véleményem szerint fontos, hogy vidéken nőttünk fel. Nyilván a gyerekkorára mindenki pozitívan gondol vissza, Debrecen meg már akkor is nagyon jó kisugárzású város volt. Nagyon fontos, hogy egyetemi város, így adott volt egy közeg, ami folyamatosan folyamatosan mozgott és járt a rengeteg rendezvényre. Másrészt szokták mondani, hogy Debrecen Magyarország Liverpoolja, hiszen a városban olyan szintű könnyűzenei élet zajlott. A Merkur együttes például hihetetlenül magas szinten játszott Beatles-dalokat, olyan levegő jött le tőlük, mint az eredetiből. Rengeteg banda zenélt a városban, ami egyrészt versengést, másrészt egy egészséges szellemi közeget jelentett. Szoktam mondani, ha mi nem Debrecenből indulunk, és nem vidéken nővünk fel, nem biztos, hogy pont ezt a fajta zenét kezdjük el játszani. Budapestre rávetült a sikerorientáltság, sokkal jobban, mint ránk vidéken. Slágerorientáltak voltak, hallgatták a luxemburgi rádiót és próbálták leképezni az ott hallottakat, mi meg a saját kis burkunkban éltünk, és nem az volt a fő gondolatunk, hogy milyen jó lenne egyszer befutni, persze nyilván ez is eszükbe jutott, de éltük a magunk kis életét és teljesen jól éreztük magunkat. Ha ez nem így történik, nem biztos, hogy az eredeti zenei stílusunk kialakul és megmarad.

Rozsonits Tamás:

Te lámpalázás zenész vagy? Izgultál a fellépések előtt?

Bokor Attila:

Szerintem erre minden zenésznek szüksége van. Aztán az első hang után már magával ragad a hangszeren való játék, ami elveszi az izgalmi állapot feszültségét, de a felspannoltság végig jelen van. A dobolás mellett én nagyon-nagyon szerettem énekelni. Nagyon furcsa, mágikus érzés. Mikor énekeltem, úgy éreztem, mintha nem is én irányítanám a hangomat. Ha lehetőségem lett volna rá, talán operaénekes lettem volna, mert maga az éneklés egy olyanfajta belső rezgés, olyan üzenetátadás, ami szavakkal kifejezhetetlen. Olyan érzés, mintha valaki más közölné valamit rajtad keresztül. Fantasztikus!

Visszatérve: persze, hogy izgultunk, és mivel Tibi volt a zeneszerző, ezért nála kialakult egy olyan furcsa tulajdonság, hogy nem bírt lelazulni, azonnal lereagált minden hibát, és ez nem jó. Az a szabály, ha egyszer fellépsz a színpadra, el kell fogadni, hogy az történik, ami történik, a technikai bakitól az emberi mulasztáson át minden, de a produkciónak folyamatosan mennie kell.

Izgultunk, persze. A TV-felvételek és az élő fellépések alkalmával meg pláne, mert az megismételhetetlen. De rengeteget segített az a sok-sok év, amikor bulikban játszottunk, mert biztosságot és rutint adott. Persze, más úgy emberek előtt játszani, hogy táncolnak vagy esznek-isznak, de akkor is megvolt az élmény, hogy sok ember előtt játszol, ami elvette az életét annak, hogy túlizguld volna.

Rozsonits Tamás:

Az első időkben édesapátok szállított benneteket. Az ő jelenléte miatt be sem csúszhatott nektek egy kis pia?

Bokor Attila:

Szinte gyerekek voltunk, akkor nem érdekelt ez minket. Persze, nekem is hoztak söröket és letették a dob mellé, de a csokinak jobban örültem. Biztos elmondták a tesóim,

hogy édesapánk a Debreceni Református Kollégium kórusában Csenki Imrénél³⁹ szólót énekelt, és amikor Imre bácsi eljött hozzánk, mindig mondta: „Ti nem is tudjátok, hogy apátok mekkora énekes!” Persze, hogy nem tudtuk. Énekelgetett, zongorázgatott otthon, de Imre bácsi elmesélte, hogy a kóruson belül is olyan kisugárzása volt, ami kivételes. Gyönyörű, lírai tenor hangja volt édesapánknak. Ő és az édesanyánk arra költötték a szerény pedagógusi fizetésüket, hogy mi zenélhessünk. Amikor megvettem a Ludwig⁴⁰ dobomat Budapesten a Teréz körúti hangszerboltban, az volt ott az egyetlen kék színű üveg Ludwig. Ez 1976-ban vagy 1977-ben lehetett. Egy lakás árába, nyolcvanezer forintba került. Anyukámék hitelt vettek fel rá. Elképesztő!

Rozsonits Tamás:

Egészen kivételes, hogy mi mindent örököltetek a szüleitektől, mert a bátyáid az orvostudományokban is jeleskednek, közben mindhárman be vagytok oltva művészetekkel, te a zene mellett a filmművészetrel is.

Bokor Attila:

Azt hiszem, az, hogy mi zenéltünk, édesapám számára önmegvalósítást is jelentett általunk. Láta, ahogy a három fia játszik a színpadon, az emberek pedig szeretik azt, amit létrehoznak. Először vett egy Skoda Combit, aztán egy Moszkvicst, az vontatott egy utánfutót, mert több helyre volt szükség, ő vezetett, járkált velünk és nagyon élvezte. Rengeteget köszönhetünk neki, fáradhatatlan volt. Emellett hajtotta azt is, hogy mindhármunknak legyen valami polgári pályája.

Rozsonits Tamás:

Te miért nem lettél orvos?

Bokor Attila:

Két okból: először is végignézttem, hogy a két bátyám mit seggel végig a vizsgaidőszakokban, mondtam magamban: na, én ezt soha! Kérdezted az elején az elkényeztetettséget... 1975-ben érettségiztem, 1977-ben már az Ybl Miklós Műszaki Főiskolára jártam, erre az időre Gyula diplomázott az orvosi egyetemen, Tibi végzős volt, én pedig akkor kezdtem a főiskolát. Ebből fakadt egy kis fáziskésés. Miután elkezdtünk országos sikereket aratni és befutni, számomra nagyon nehéz volt Debrecenben az Ybl-re járni úgy, hogy hetente írtunk ZH-kat. Műszaki rajzokat is kellett volna hetente leadni, meg ilyesmik.

Rozsonits Tamás:

Hány féléved van meg?

Bokor Attila:

Három. Aztán feladtam a főiskolát a zene miatt.

Rozsonits Tamás:

Nem akartad később befejezni a tanulmányaidat?

Bokor Attila:

³⁹ Csenki Imre (1912–1998) zeneszerző, karnagy, zenepedagógus; 1964 és 1966 között vezette a Magyar Rádió énekkarát is. A Magyar Állami Népi Együttes énekkarának alapító karnagya.

⁴⁰ A világ egyik vezető, amerikai gyártmányú dobmarkája.

Nem. Nyilván adott volna egyfajta biztosságot, a Lux tagjai közül is többen az Ybl főiskolán végeztek, Tikász Sanyi⁴¹ biztosan. Beülni egy irodába és rajzok fölé hajolni egész nap, valljuk be, az nem a Jim Morrison⁴²-féle világlátás. Bekerültünk Budapesten a művészeti életbe, jöttek a sikerek és úgy gondoltam, hogy akkor van itt számomra egy perspektivikus jövőkép.

Rozsonits Tamás:

Amikor még Debrecenben éltetek, megnéztétek az oda látogató fővárosi zenekarok koncertjeit?

Bokor Attila:

Igen. Feltétlenül. A lemezeiket is vásároltuk és hallgattuk.

Rozsonits Tamás:

Kik voltak a magyar kedvenceid?

Bokor Attila:

Fiatalabb koromban az Illés együttes,⁴³ ők meghatározóak voltak az egész zenei világunk kialakulása szempontjából. Aztán az első Locomotiv GT⁴⁴-kislemez egyenesen rocktörténeti esemény volt Magyarországon! Ahogy a *Ha volna szíved* című dal megszólalt azzal a bluesos hangvétellel, Barta Tamás⁴⁵ gitárjátékával, arra felkaptuk a fejünket, hogy hopp-hopp, mi történik itt? Később is nagyon szerettem a Locomotiv dolgait. Persze, a személyi változások miatt ők is elmentek ilyen-olyan irányba. A Sirius⁴⁶ lemezét, *Az ördög álarcosbálját* ronggyá hallgattuk. Ők hárman játszottak meghatározó szerepet a zenei életünkben.

Rozsonits Tamás:

Amikor bekerültetek a budapesti, ezzel az egész hazai zenei vérkeringésbe, a mentalitásotokkal teljesen idegen közegbe cseppentetek. Hogyan sikerült a beilleszkedés?

Bokor Attila:

Az a helyzet, hogy amit mi akkor elértünk, szinte lehetetlen volt vidékről véghezvinni. A mai napig nem tudom, hogy nekünk miért jött össze. Az biztos, hogy nagyon hittünk benne. Ezzel példázom a gyerekeimnek is: ha valamit nagyon konzekvensen végeznek, és rengeteg munkát tesznek bele, akkor előbb-utóbb, nem biztos, hogy épp oda, ahova vágynak, de eljutnak a közelébe és megtörténik valami. Ez volt a Color igazi titka: hittünk abban, hogy elérünk valamit! A vidékiségből fakadó nehézség az, ami most is majdnem minden szakmában uralkodik: nagyon sok minden a kapcsolatoknak köszönhető. Amikor mi Debrecenből kopogtattunk a főváros kapuján, nem volt még internet, nem volt mobiltelefon, így aztán még nehezebb volt ekkorát lépni. Másrészt sok volt az eszkimó és kevés a főka. A budapestiek ismerték egymást, együtt nőttek fel, nekik csak egy telefonba került és bárkit elértek, bárkivel leülhettek tárgyalni, egyáltalán: minden lehetőségük adott volt arra, hogy tűzközelben legyenek. Ez vidékről kizárt. Az, ami a *Ki mit tud?*-on velünk történt, és volt egy durranása, ahogy a *Metronómnak* is, az nagyon sokat lendített a szekerünkön. Utána elindult

⁴¹ A debreceni Lux együttes gitárosa volt.

⁴² Jim Morrison (1943–1971) amerikai költő, filmes, rockénekes; a Doors frontembere volt.

⁴³ 1957 és 1973 között működő beatzenekar.

⁴⁴ 1971 és 2016 között működött rockzenekar, hazánk első supergruppja.

⁴⁵ Barta Tamás (1948–1982) gitáros, zeneszerző, énekes, többek között a Hungaria és a Locomotiv GT tagja volt.

⁴⁶ 1968 és 1978 között aktív, progresszív rockot játszó legendás zenekar.

a hétköznapi gyűrődés, menedzselni kellett a bandát, de könnyebb volt, mert valamit már letettünk az asztalra.

Emlékszem, amikor hazajöttem Amerikából, teljesen véletlenül találkoztam Attilával,⁴⁷ meglátott, átölelt és ez volt az első mondata: „Attila! Emlékszel, milyen volt?” Ez az érzés neki is beégett az agyába. Ők a hármas, mi a négyes utat ismertük milliméterre, ők a Borsod, mi meg a Hajdú expressz fülkéit koptattuk rendszeresen. utazni az ismeretlenségből úgy, hogy a tárgyaláson mégse azt az érzést keltsd, hogy agresszíven akarsz helyzetbe kerülni, hanem csak lehetőséget szeretnél kapni... nem volt egyszerű művelet!

Rozsonits Tamás:

Az 1977-es sikereknek köszönhetően a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat szinte elhalmozott benneteket munkával: felvették Szűcs Judit első nagylemezét, össze akartak hozni benneteket Koncz Zsuzsával,⁴⁸ szintén egy közös lemezre, külföldi turnékon Katona Klárit⁴⁹ kísértétek és vele is szóba került egy közös lemez, az első Color album pedig úgy jelent meg 1978-ban, hogy a Lemezgyár teljesen más anyagot várt tőletek. Hogyan sikerült elérnetek, hogy ne süssék rátok az „államilag támogatott zenekar” kategóriát az újságírók, ahogy akkoriban több csapattal tették?

Bokor Attila:

Amikor befutottunk, a *Hajdú-Bihari Napló*ban besároztak minket. Állítólagos kapcsolatokat lebegtettek... tudod: azért, mert! Turi Gábor,⁵⁰ aki ezeket a cikkeket írta, sokkal később Washingtonban találkozott a bátyámmal, bocsánatot kért és elmondta: kifejezetten ilyen cikkeket vártak akkor tőle, utasították, hogy így írjon rólunk. Amikor disszidáltunk, újraindult a rágalomhadjárat, csak akkor már hazaárulók voltunk. Tehát volt azért egy olyan sajtóvonulat, ami nem feltétlenül segített minket.

De vissza a kérdésemre, ami alaposan meglepett, mert eddig ezt így még nem tették fel nekem: ennyi év távlatából már kell, hogy legyen rálátásom a saját életemre, és úgy gondolom: volt egy nagyon naiv, tiszta, friss hajtás, ami működött bennünk. Mindenbe beletettük a lelkünket is. A Koncz-lemezre való felkérés nagyon megtisztelő volt számunkra, nagyon szerettük a lemezeit, de a Szűcs Judit-album után úgy voltunk a dologgal, hogy nem akartunk senki kísérezzenekarává válni. Zsuzsánál az lett volna a felállás, hogy továbbra is Leviék⁵¹ írják a nótákat, mondjuk, mi kaptunk volna két dalra lehetőséget, maradt volna az, hogy meghangszereljük és feljótsszuk az albumot. Így ez a vonal elhalt, aztán jött Klári. Az Interkoncert⁵² 1979-ben felkérte őt és minket, hogy menjünk ki a Szovjetunióba egy két hónapos turnéra. Előtte voltunk együtt Lengyelországban és Erdélyben. A közös utakon összekovácsolódtunk és így jött az ötlet, hogy mi lenne, ha mi készítenénk a harmadik lemezét. (Az előző kettő a Bergendy,⁵³ illetve a V'Moto-Rock⁵⁴ munkája.) Valahogy aztán ez is elsikkadt. Úgy gondolom, hogy Klári amúgy sokkal jobban járt azzal, hogy aztán Pici⁵⁵ írta a lemezeit. Klári kereste az új világát és az új helyét az egész rendszerben. Szerette

⁴⁷ Pataky Attila (1951) rockzenész, az Edda Művek énekese.

⁴⁸ Koncz Zsuzsa (1946) énekesnő.

⁴⁹ Katona Klári (1953) énekesnő.

⁵⁰ Turi Gábor (1951) újságíró, politikus, diplomata.

⁵¹ Szörényi Levente és Bródy János.

⁵² A magyar előadók nemzetközi koncertjeit szervező iroda a Kádár-rendszerben.

⁵³ Az 1950-es évek végén alakult együttes.

⁵⁴ 1977 és 1988 között aktív rockzenekar.

⁵⁵ Presser Gábor

volna, ha az új lemeznél sokkal jobban dominál az ő szellemisége, a lelke. Próbálgattunk amúgy pár dalt összehozni turné közben, de ledarált minket az a két hónap a Szovjetunióban. Mindketten jobban jártunk, mert Klári zseniális lemezeket készített Picivel, mi meg sokkal jobban tudtunk kizárólag a saját dalainkra koncentrálni.

Rozsonits Tamás:

Vissza az első lemezekhez: mit szólt a Lemezgyár vezérkara a meghallgatáskor?

Bokor Attila:

Erdős doktor szó szerint ezt mondta: „Hát mit csinál itt ez a Császáh kéhem szépen? Én azt hittem, lesz majd nyolc dahab Csepeg a csendes eső!” Nyilván, mi nagyon örültünk, hogy nagylemezt vehettünk fel. Erdős még a *Metronóm* döntője előtt keresett meg minket, hogy menjünk be az irodájába. Azt hiszem, Péter azt látta bennünk, hogy ha a *Ki mit tud?* után a *Metronómon* is jól teljesítünk, akkor megpróbálhatnak velünk egy nagylemezt. Csak arra nem számított, hogy itt nem nyolc slágeret veszünk fel, hanem átmegyünk ebbe az örült, progresszív világba, amivel az volt az igazi probléma, hogy a lehetőségeken belül kellett a maximumot produkálni, mi pedig túlnyúltunk azokon. Erre már több banda is ráfázott. Elsősorban a hangszerparkra és a megszólalásra gondolok. Az a zenekar, akinek elég volt egy feltekert Marshall és szalagra küldték kettő-ésre, az jól szólt, az bárhol megdörrent. De amikor mi elkezdjük a Genesisre hajazó zenei világunkat rögzíteni, ami tele volt szintetizátorokkal, mellotronnal, ellenszólamokkal, olyan különleges hangzásokkal, ahol maga a hangzás határozta meg a dalt, tehát ezzel mi nagyon nehéz vágányra tértünk át. Ráadásul a MAFILM Zenetermében kellett dolgoznunk egy olyan hangmérnökkel, aki nem rendelkezett sok tapasztalattal az olyan zenékről, mint a mienk. Elég sokáig gyűrődtünk, de szerettük a felvételeket készíteni és lelkesek voltunk. Talán már a keverésen is túljutottunk, amikor megjelent Benkő Laci,⁵⁶ hóna alatt egy szalaggal, hogy most érkezett Münchenből, meghallgathatja-e, mert az lesz a *Léna* alapja. Felrakták, mi meg olyan depresszióba estünk, mint még soha. Az Omega felvétele úgy szólt, hogy majdnem leestek a hangfalak. Hol volt ahhoz a mienk, amit már két hónapja csiszoltunk folyamatosan! A közönséget meg nem érdekli, hogy mi lehetett volna, csak az, hogy mi van. Ennek ellenére volt egy komoly táborunk, akik nagyon szerették a lemezünket, de bennünk, Tibiben, Gyulában és bennem is mindig maradt egy furcsa túske, hogy az első albumunk sokkal jobban is megszólalhatott volna! Van annak a lemeznek sok nagyon szép emléke, például Solti Jánoska⁵⁷ végigülte a dobbeállást és a feljátszást is a keverőpultnál, segített, hogy a dob úgy szóljon, ahogy szólania kell. Behozta a saját pergődobját, mert jobban szólt, mint az enyém, azon játszottam fel az egész anyagot. Magától, önzetlenül. Soha nem felejttem el neki!

Rozsonits Tamás:

Koncerteken viszont mindig nagyon nagyot szólt a Color és feltűnően sokat adtak a hangszerreikre.

Bokor Attila:

Pedig dilemmáztunk sokat, mert a hangszerek királynője a Hammond orgona,⁵⁸ a példaképeink mind azt használták. Nekünk akkor egy Fender zongoránk⁵⁹ volt, ahhoz a fajta lebegős zenei világhoz, amit játszottunk, feltétlenül szerettünk volna egy Hammondot, hogy

⁵⁶ Benkő László (1943–2020) az Omega billentyűse.

⁵⁷ Solti János (1953) az egyik legismertebb és legnépszerűbb magyar „all-around” dobos, zeneszerző, tanár.

⁵⁸ Leslie Hammond 1933-ban tervezte és építette elektro-mechanikus orgona, a rockzene egyik alaphangszere.

⁵⁹ Harold Rhodes 1959-ben mutatta be az általa tervezett kalapácsos elektromos zongorát, melyet a Fender cég gyártott.

hömpölyögjön alatta. Nagyon drága, klasszikus hangszer, viszont akkor jelent meg a piacon a Polymoog szintetizátor. Arra jöttünk rá, hogy az a rengeteg új, energikus hangszín, amit tudott, hasznosabb nekünk és amiatt is e mellett törtünk lándzsát, mert sajnós az anyagiak miatt szóba se jöhetett, hogy mellette egy Hammondot is vásárolhassunk. Nekünk volt Polymoogunk⁶⁰ először az országban. Új színt, ízt és hangzást adott a zenekarnak. Hozta a szőnyeget is, de ha kellett, nagyon keményen és nyersen szólalt meg, mint egy gitár.

Rozsonits Tamás:

A Color egyik jellegzetessége a te magas fekvésű hangod. A testvéreid viccesen azt állították, hogy egyszerűen nem hagytak mutálni téged a maga idején. Hogyan sikerült megőrizni így ezt a fekvést?

Bokor Attila:

Tíz-tizenegy évesen kezdtem énekelni, én adtam elő a Demis Roussos⁶¹ nótákat a bálokon. Aztán, sok-sok évvel később, amikor a Duna Televízióban dolgoztam, mint főszerkesztő, találkoztam egy számomra ismeretlen emberrel az elnöki folyosón, aki megszólított: „Te vagy a Bokor Attila?” Mondom: igen. Erre elmondta, hogy annak idején debreceni diák volt és a gólyabálon tölem hallotta a Crosby, Stills, Nash & Youngtól⁶² a *Helpless* című dalt, és a mai napig borsózik a háta, ha eszébe jut. Neil Young⁶³ volt a másik tanárom, nagyon szeretem, ahogy énekel. Megosztottuk egymás között, ki melyik dalokat vállalja: én a magasakat, Gyula a mélyebb fekvésűeket, Tibi pedig az összes többit. Az még plusz szerencse, hogy habár különböző fekvésű a hangunk, de a hangszínünk, mivel testvérek vagyunk, nagyon hasonlít egymásra. Ettől, amikor vokált énekelünk – ahogy a Bee Geesnél⁶⁴ is –, összecsengett a hangunk, mintha egy hang szólna.

Rozsonits Tamás:

Milyen szirénhangok csábítottak a Colorból?

Bokor Attila:

Egyszer Novai Gabiéknál⁶⁵ voltunk, akkor már Charlie⁶⁶ sem volt velük, ők meg agyaltak, hogyan és kivel tovább. Rám gondoltak, még a korábbi, Sanyikás⁶⁷ időszakuk miatt. Szigeti Feri⁶⁸ meg Gyulának szólt, hogy az alakuló Karthago⁶⁹ rám vetette a szemét. Ők nem tudhatták, hogy kizárt dolog lett volna engem a testvéreim mellől kirobbantani. Annyira együtt voltunk, annyira közös ügyünk volt a Color, hogy ilyesmi még gondolati szinten sem merült fel egyikünk agyában sem. Számunkra teljesen természetes volt, hogy vagy együtt, vagy sehogy. Gyula mondta, mikor jöttünk le Novai Gabiéktól, hogy, ha igent mondok, akkor elvitet katonának...

⁶⁰ A Moog cég által tervezett forradalmian új polifonikus szintetizátor; 1975-ben mutatták be.

⁶¹ Demis Roussos (1946–2015) világhírű görög énekes.

⁶² 1968-ban alakult amerikai folk-rock/rock szupergrupp.

⁶³ Neil Young (1945) kanadai-amerikai énekes, dalszerző, zenész.

⁶⁴ A három Gibb-fivér által 1958-ban alapított angol popegyüttes.

⁶⁵ Novai Gábor (1949) énekes, basszusgitáros, zeneszerző, többek között a Corvina, a Generál, a Hungaria és a Dolly Roll tagja volt.

⁶⁶ Horváth Károly „Charlie” (1947) énekes, az Olympia és a Generál tagja volt, ma szólóénekes.

⁶⁷ Révész Sándor

⁶⁸ Szigeti Ferenc (1949) gitáros, producer, a Corvina tagja volt, 1979 óta a Karthago együttes vezetője.

⁶⁹ 1979-ben alakult, máig aktív rockzenekar.

Rozsonits Tamás:

Voltál amúgy katona?

Bokor Attila:

Nem.

Rozsonits Tamás:

1981-ben elhagytad az országot. A testvéreid folytatták más dobosokkal. Erről mi a véleményed?

Bokor Attila:

Úgy terveztük eredetileg, hogy együtt lépünk le. A sors fintora, hogy én kaptam útlevelet, a testvéreim meg nem. Addigra eladtam a lakásomat és az autómat is. Nagyon készültem már el innen, nem volt lelkierőm maradni. Nem is tudom mivel magyarázni, volt egy lendület, ami elvitte az embert. Emlékszem, hogy Pestlőrincen játszottunk az Ifjúsági Parkban és másnap reggel elmentem.

Rozsonits Tamás:

Hova?

Bokor Attila:

Először Franciaországba. Azért lett filmes belőlem, mert először Jean-Luc Godardnál⁷⁰ dolgoztam színészként.

Rozsonits Tamás:

Hogyan ismerted meg őt?

Bokor Attila:

Az akkori feleségemet, Ágit⁷¹ elkísértem egy forgatásra. Godard asszisztense kért, hogy üljek be én is. Mondtam neki: hagyjon engem békén, én rockzenész vagyok! De addig erősködött, hogy Godard egyszer csak azt mondta, hogy engem is akar. A *Passion* című moziról van szó, ami a filmkészítésről szól, én a producer asszisztensét formáltam meg. Olyan színészek szerepeltek benne, mint Isabelle Huppert,⁷² Hanna Schygulla⁷³ vagy Michel Piccoli⁷⁴ és Jerzy Radziwilowicz,⁷⁵ aki a Vasembert játszotta a Wajda-filmben.⁷⁶ Ez a forgatás változtatta meg az életemet.

Rozsonits Tamás:

Az előbb felsorolt világsztárok hogy viszonyultak hozzád munka közben?

Bokor Attila:

Halál természetesen. Michel Piccoli minden reggel azt mondta, mikor indultunk a forgatásra, hogy az első „kés-villánál” álljunk meg és igyunk egy kávét. Jó volt a légkör, a szállodában minden este hajnali kettőig beszélgettünk vagy buliztunk.

⁷⁰ Jean-Luc Godard (1930) francia-svájci filmrendező, a francia új hullám élő legendája.

⁷¹ Bánfalvy Ágnes (1954) színésznő.

⁷² Isabelle Huppert (1953) francia színésznő.

⁷³ Hanna Schygulla (1943) német színésznő és sanzonénekes.

⁷⁴ Michel Piccoli (1925–2020) francia színész, producer és rendező.

⁷⁵ Jerzy Radziwilowicz (1950) lengyel színész.

⁷⁶ Andrzej Wajda (1926–2016) lengyel filmrendező.

Rozsonits Tamás:

Beszéltél franciául?

Bokor Attila:

Csak angolul. Tagozatos gimnáziumba jártam, beszéltem valamennyire, de egy nyelvet anyanyelvi területen lehet csak igazán megtanulni. Aztán Godard-ral Svájcban akartunk forgatni, de nekem a svájci hatóságok nem adtak vízumot. Azt tanácsolták, hogy menjek vissza Budapestre és ott bepecsételik, mondtam nekik, hogy na, épp az az út nem járható. Aztán megadták, de csak arra a filmre, a mai napig be van ütve az útlevelembe. Azt is őrzöm.

Rozsonits Tamás:

Szóval megváltozott az életed...

Bokor Attila:

Teljesen. Ahogy belekerültem a filmes világba, alaposan beszippantott. Godard személyisége meghatározó ebben. Olyan volt, mint egy érzékeny vízinövény. Csak egy történet: amikor a munka elkezdődött, egy egész délután beszélt a komplett stábnak, ott ült ötven ember, a sztárok is, ő meg mesélt a filmről. Mikor befejezte, mindenki kiment a tárgyalóból, ő meg odajött hozzánk és azt mondta: ne haragudjunk, hogy végig franciául beszélt, szeretne meghívni minket vacsorázni és külön elmondja nekünk az egészet angolul. Azt hiszem, nem kell többet mesélnem arról, hogy milyen személyiség lakik benne. Megajándékoztam az első lemezünkkel, aztán megint odajött és lelkendezett, hogy milyen jó az anyag, kérdezte, hogy adok-e engedélyt, hogy felhasználhassa a filmben. Mondtam: persze, de nem hiszem, hogy végül bekerült. Nagyon tetszett nekem a közös gondolkodás. Ezen a forgatáson éreztem rá a három dimenzió megteremtésére, tehát a mozgások kamera előtti rendezésére. Tettem is javaslatokat, amiket ő elfogadott. Egyértelműen neki köszönhetem, hogy elindultam a filmes irányba.

Rozsonits Tamás:

Miért nem maradtatok Franciaországban?

Bokor Attila:

Mert volt az a mániákus varázs, hogy Amerika! Amikor megnézel egy egész hollywoodi világot, az olyan, mint egy másik bolygó. Már akkor olyan volt! Ennyi. Godard egyébként próbált lebeszélni, hogy ott nincs kultúra, maradjunk. Lehet, hogy jobb lett volna, mert ő nagyon segítőkész volt, de mi eltökéltek voltunk, hogy Amerika.

Rozsonits Tamás:

Ott azonnal felvételiztél a UCLA-re?

Bokor Attila:

Nem, New Yorkba érkeztünk és egy évig jártam a Columbia Egyetemre, Milos Forman⁷⁷ keze alatt. Tanított és egész jóban is lettünk, aminek köszönhetően Ági majdnem megkapta a főszerepet a *Távol Afrikától* című filmben. Aztán a stúdió azt

⁷⁷ Milos Forman (1932–2018) csehszlovák, majd amerikai filmrendező.

mondta, hogy nagyon jó, de sztárt akarnak Robert Redford⁷⁸ mellé, mert annyi pénzt pumpáltak már bele, hogy biztosra akarnak menni. Az egy év New Yorkhoz csak annyit, annyit, hogy amikor elmentem a Columbia Egyetemre a felvételi lapokért, még azt sem tudtam, mi az, hogy „graduate”. Úgy kezdtem el kommunikálni, hogy arról sem volt fogalmam, mit kérdeznek. Hát persze, hogy belefájdult a fejem! Áthívtam a szomszédból egy fiút, aki nagyon jól gitározott Ry Coodereket,⁷⁹ akiről életemben nem hallottam addig, ő segített kibogozni, mi áll a felvételi adatlapon. Fogalmam sem volt az ottani oktatási viszonyokról. Aztán felvettek.

Rozsonits Tamás:

Milos Formannal való barátságodban szerepet játszott az is, hogy ő is kelet-európai?

Bokor Attila:

Nagyon! Már az első találkozásunkkor mondta, hogy döntsétek el, itt akartok-e élni, mert ebben az országban minden üzlet, ha ez nem tetszik, vissza kell mennetek Európába. Gondoltam magamban: jó hogy, hiszen ezért vagyok itt, az üzlet miatt! Aztán rájöttem, hogy kőkeményen csak az létezik, ami haszonkulcsot termel. Ami rentábilis. Ami eladható. Ott nincsenek pályázatok meg alapítványi segélyek. Csak az üzlet, és a filmgyártás is az. Ahogy a zene is. Van ennek jó és rossz oldala. A jó az, hogy ügyelnek a magas minőségre. Sok mindent lehet mondani a hollywoodi filmekről, hogy sikerorientált, satöbbi, de vérprofin készítik el őket. Az a szakember-gárda, ami ott áll startra készen, óriási felkészültséggel rendelkezik. Forman azt mondta, azért szereti a hollywoodi palettát, mert belefér ő is. Mindennek megvan az időszaka: a véres akciófilmek után jöttek a romantikus vígjátékok, aztán a *Farkasokkal táncoló*ra felbolydult az ország, mert rájöttek, hogy szükségük van egy ilyen történetre is. Akkor azon agyalt minden stúdió, hogy tudnának gyorsan készíteni még ilyeneket.

Rozsonits Tamás:

A film húzza a közízlést, vagy fordítva?

Bokor Attila:

Oda-vissza játék.

Rozsonits Tamás:

Ha Amerikában maradsz és alkotsz, akkor neked, mint érzékeny lelkű filmrendezőnek egy személyben kőkemény üzletembernek is kell lenned ezek szerint?

Bokor Attila:

Kell, hogy legyen a rendezőnek is produceri vénája, de az előadóművészet sokkal inkább intuitív dolog. Ha ott állsz a színpadon, sokkal inkább az számít, hogy te ki vagy. A személyed. A lelked. A film sokkal tudatosabban szerkesztett alkotás, ott is benne vannak a fentiek, csak az alkotás folyamata jóval hosszabb és lényegesen több ember együttműködéséből születik.

Rozsonits Tamás:

A filmrendezői munkádban segítettek a korábbi, profi zenei életben szerzett tapasztalataid?

⁷⁸ Robert Redford (1936) Oscar-díjas amerikai színész.

⁷⁹ Ry Cooder (1947) hatszoros Grammy-díjas amerikai gitáros, énekes, zeneszerző.

Bokor Attila:

Talán abban, hogy az orientációt segítette a végtermék. Az, hogy hova akarunk elérni. Ez mindkét ágnál ugyanaz. A cél.

Rozsonits Tamás:

Filmekben, képekben vagy zenében tudod leginkább kifejezni magadat?

Bokor Attila:

A zenében. Amikor ülsz a dob mögött és jönnek a figurák, az páratlan élmény.

Rozsonits Tamás:

Mikor és miért jöttél haza? Hívtak?

Bokor Attila:

Nem. 1992-ben jöttem haza, mert abban a tévhitben voltam, hogy itthon megtörtént a rendszerváltás. Azt gondoltam, hogy a tudást, amit ott megszereztem, és érzékeny szakmai gondolkodással párosul, Magyarországon jobban tudnám hasznosítani. Aztán egy darabig én lettem a feketeseggű hollywoodi, meg a főka és az eszkimók esete. Ráadásul nem Budapesten jártam főiskolára, emiatt nem voltam benne azokban a körökben, amikben a többiek igen. Épp úgy, ahogy annak idején a zenei körökben sem, legalábbis az elején. Mostanra – Andy Vajának⁸⁰ köszönhetően – már elfogadták azt a szemléletet, hogy a filmeket másképp is lehet strukturálni. Másfajta dramaturgiával is készülhetnek a forgatókönyvek, ez pedig megváltoztatta többek gondolkodásmódját is.

Rozsonits Tamás:

Vajna kapcsán kérdelem: kell, hogy a művészet kapcsolódjon a politikához?

Bokor Attila:

Nem. A művészet a pénzhez kapcsolódik, de mivel a politika adja a pénzt, így sajnos kapcsolódik a politikához.

Rozsonits Tamás:

Miért nincsenek mecénások, mint régen?

Bokor Attila:

Nem tudom. Az nagyon fura, hogy az állam támogat mindent, amit akar, adnak egy filmre mondjuk egymilliárd forintot, amit látnak nagyjából százezren, és akkor ez az állam részéről rendben van, mert kipipálhatják, hogy igen: készítettünk filmet. Nem azt mondom, hogy mindenáron a nézettség a fő, mert én hiszek a minőségben és a minőség közönségvonzó erejében. Ha Magyarországon készülne egy *Keresztapa*⁸¹ – én azért mentem a UCLA-re, mert Coppola⁸² oda járt, ami számomra meghatározó –, egy olyan fajta érzékeny történetmesélés, véleményem szerint arra mindenki vevő lenne. A mai napig vallom, hogy a nézettség a minőségben rejlik. Úgy

⁸⁰ Vajna András György, angolosan: Andrew G. Vajna (1944–2019) hollywoodi producer, 2011-től politikus, filmügyi kormánybiztos a haláláig.

⁸¹ *The Godfather*: Francis Ford Coppola 1972-ben bemutatott filmdrámája

⁸² Francis Ford Coppola (1939) többszörös Oscar-, Arany Pálma- és Golden Globe-díjas amerikai filmrendező, forgatókönyvíró és producer.

gondolom, történelmi filmeket is fontos készíteni, hogy megismerjük a magyarság múltját. Lényeges, hogy készüljenek televíziós sorozatok is, mert a világban ez ma a trend, televíziós sorozatokban dolgozzák fel a történelmet. Fontos, hogy bizonyos múltbeli dolgok a helyükre kerüljenek. Megmutatni, hogy ez a kis ország próbált olyan dolgokat véghezvinni, amit a többiek nem.

Rozsonits Tamás:

Hihetetlen tapasztalatokkal rendelkezel. Tanítasz jelenleg valahol? Érkezett erre felkérés?

Bokor Attila:

Hivatalosan nem, csak baráti unszolások érkeztek. Tudod: sok az eszkimó...

Rozsonits Tamás:

Foglalkoztat, hogy a Color történetét filmre vidd?

Bokor Attila:

Nyertem egy pályázatot, aminek az a címe, hogy: A Color együttes története. Amennyire lelkes voltam, amikor beadtam, most megijedtem: hogy menjek neki a saját életemnek? Nagy kihívás. Megpróbálom elkerülni az anekdotázást, inkább zenei utazássá teszem az egészet. Ez a terv.

Rozsonits Tamás:

Találkozhatunk még Color koncerten?

Bokor Attila:

Úgy gondolom, hogy igen, habár én ezt már sokkal korábban szerettem volna megvalósítani, mert dolgozik az idő vasfoga. A fő nehézséget az jelenti, hogy a testvéreim Amerikában élnek és mindkettejüknek egész embert igénylő munkája van, abból nem egyszerű egy időre kilépni a próbák és a koncertek miatt. Úgyhogy ez inkább koordinációs probléma, nem elvi. A Color mindig olyan zenekar volt, hogy szerettünk volna létrehozni valami újat, valami minőségit. Ha most belevágnánk, biztos, hogy szerepet játszana az is, hogy én filmes lettem, tehát a dalokhoz képi megerősítést készítenék a koncertekre. Nem úgy képzelem el, ha újra játszunk, hogy ott áll négy fiú vigyázzállásban és mozognak a színes lámpák, mint a hetvenes években, hanem tartalmilag sokkal összefogottabb lenne az összkép, de hát ez megint egy újabb hatalmas kihívás.